

Чубук О. Л.

Національний університет «Одеська юридична академія»

ВІДМОВА ВІД ПРАКТИКИ ЗАЛУЧЕННЯ «УНІВЕРСАЛЬНИХ» ЕКСПЕРТІВ ЯК ПЕРЕДУМОВА СТВОРЕННЯ ЯКІСНОГО КОНТЕНТУ І ОЗНАКА СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ МЕДІА

Широкомасштабне вторгнення РФ на територію України у лютому 2022 року спричинило появу на вітчизняних телеекранах і в українському сегменті ютуба десятків нових імен військових експертів, що, очевидно, пояснюється бажанням громадян у складних обставинах отримати кваліфікований експертний коментар, дізнатися прогноз бодай на ближчу перспективу. Крім того, «на фоні» офіційних повідомлень, певних обмежень, продиктованих введенням в Україні правового режиму «Военний стан», слово експерта для когось стало заспокійливим, комусь замінило довоєнні політичні ток-шоу тощо.

У статті на прикладі деяких провідних вітчизняних медіа і «топових» ютуб-каналів відстежено основні тенденції у практиці співпраці журналістів з експертами, значення, яке медіа приділяють питанню експертності у відповідності до їхніх редакційних політик (правил, принципів, кодексів, настанов). Визначені основні причини ігнорування певних критеріїв під час верифікації експертів, вимог щодо їх належного титрування. Розвідка відповідає на питання, чому деякі медіа вважають військовими експертами тих, хто насправді такими не є. Проведені в ході дослідження спостереження створюють підстави для наступного висновку: подекуди, заради сталості формату, переглядів, трафіку, а інколи й через елементарну нерозбірливість, небажання добросовісно виконувати свою роботу відбувається свідомий відхід від існуючих писаних і неписаних правил, журналістських стандартів, норм журналістської етики. Разом з тим, бізнесові інтереси, халатність чи інші причини не повинні бути в пріоритеті, медіа не вправі зловживати довірою до них з боку людей. Автор доводить, чому подібна недбалість може негативно позначитися на якості контенту, здатна призвести до негативних наслідків.

В українському медійному середовищі існує чимало відповідних напрацювань, розроблені рекомендації, створені бази експертів. Проте, в останні кілька років прогрес тут не був суттєвим, а події «ковідних» років і першого року війни практично призвели до регресу в даному питанні.

Ключові слова: військовий експерт, телеканали, ютуб-канали, війна, експертиза.

Постановка проблеми. Навколишній світ що далі не стає простішим чи більш зрозумілим, – попри науково-технічний прогрес, впровадження революційних технологій, зростаючий рівень інформатизації суспільства, цифровізації виробництва і побуту. Скоріше, він ускладнюється, породжуючи нові запитання. Наукові досягнення, загострення екологічних проблем, загрози і виклики, пов'язані з природними катаклізмами, пандемією коронавірусу, появою інших небезпечних хвороб, тенденція збільшення кількості збройних конфліктів в різних точках земної кулі, зростання їх масштабів, нарешті, російсько-українська війна на вітчизняних теренах, що триває з 2014 року, актуалізували важливість пояснення, «тлумачення» процесів, що відбуваються, а також посилили бажання громадян отримати кваліфікований експертний коментар від знаних (або ж, не

дуже знаних, але компетентних) фахівців у відповідних галузях знань, прогноз бодай на ближчу перспективу.

Разом з тим, останні роки щонайменше в західній півкулі науковці і практики волають про «кінець експертності», падіння рівня, якості експертизи, девальвацію фаховості і наукової компетенції через веб-пошуковики і Вікіпедію, завдяки яким практично кожен може легко отримати первинні, поверхневі знання. Як наслідок, відзначав ще у 2017 році в колонці на NV голова ради директорів Damista Group Д.Шимків, виникає конфлікт між так званою новою «експертністю» та знаннями у класичному сенсі, що породжує ризику [1].

Крім того, чимало «наробила» в сенсі падіння довіри до експертів (в значній мірі через нерозбірливість, невибагливість у виборі останніх з боку

медіа), і в сенсі значення поняття «експертність» пандемія коронавірусу, принаймні, в українському інформаційному полі. Хоча, тут слід відзначити і позитивний для традиційних ЗМІ аспект – читачі і глядачі, зажадавши в умовах, що склалися, дізнатися фахову оцінку, прогнози від професіоналів, знову звернулися до журналістів телеканалів, газет, онлайн-ресурсів, а не до блогерів, які останнім часом, як відомо, суттєво «потіснили» ЗМІ в питанні отримання інформації, впливу на громадську думку.

Нарешті, широкомасштабне вторгнення Збройних Сил РФ на територію України у лютому 2022 року стало своєрідним тригером появи десятків так званих військових експертів, яких раніше ніхто що називається не бачив і не чув. І які ледве не вмиг стали популярними, бо були досить швидко «розкручені» насамперед, телебаченням і ютуб-каналами (почасти ефір за участі того чи іншого «експерта» одночасно транслюється на телеканалі і на його ютуб-каналі, або – паралельно на телеканалі і на ютуб-каналі певного журналіста, працівника цієї телерадіоорганізації). Чому «так званих», – розглянемо дещо пізніше, а зараз важливо наголосити, що подібний масовий «похід в експерти», позитивно позначився на переглядах і трафіку. І це, звісно, добре для медіа. Проте, на наш погляд, подібна «експертизація» у багатьох випадках сприяє спортворенню, зниженню якості контенту, а головне, може мати негативний вплив на життя людей, які у критичній ситуації чи складний період стоять перед необхідністю ухвалення, можливо, доленосного для них рішення.

Направду, журналістська спільнота вже досить тривалий час переймається існуючими в інформаційному просторі проблемами, пов'язаними з «експертністю». Спільними зусиллями практиків, вчених, представників журналістських ком'юніті проведено «роботу над помилками», утворені бази експертів, напрацьовані рекомендації, критерії відбору, зроблені відповідні заклики до медіа ринку і регуляторних органів. Помітною подією в цьому сенсі стала проведена у лютому 2018 року публічна дискусія «Експерти в медіа та професійні стандарти журналістики: кого запрошувати і як титрувати?», під час якої члени Незалежної медійної ради та зацікавлені сторони обговорили особливості залучення експертів у ЗМІ, а за підсумками склали рекомендації на розгляд Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення. Як тоді підкреслювала Незалежна медійна рада, постають дві основні проблеми «експертності» в інформаційному про-

сторі: дотримання стандартів збалансованості й точності через запрошення кваліфікованих експертів із певних галузей знань для надання коментарів, а також дотримання стандарту достовірності через належне титрування експертів [2].

Здавалося, журналістам лишалося тільки виконати «домашню роботу». Однак, станом на сьогодні, на жаль, відсутній суттєвий прогрес в даному питанні, про що заявляють представники медіа спільноти на різних майданчиках. Власне, підтверджує це і наша розвідка.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В Україні найбільший вплив на формування громадської думки – у телебачення. За даними дослідження, проведеного наприкінці грудня 2021 року на замовлення ГО «Детектор медіа» Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва спільно з соціологічною службою Центру Разумкова, найпоширенішим джерелом інформації про події в Україні та світі залишаються загальнонаціональні телеканали. Частка глядачів українського телебачення серед опитаних становить 67% [3]. Очевидно, що телебачення залишається основним джерелом інформації про реформи, новації, ті чи інші зміни в суспільному житті. Незалежна медійна рада у своїх рекомендаціях, про які йшлося вище, також зазначала, що основними джерелами отримання інформації є загальнонаціональні телеканали та випуски новин, якими займається інформаційна журналістика. «Значна кількість подій у світі потребує кваліфікованих експертних коментарів від спеціалістів у відповідних галузях знань. Саме завдяки таким коментарям можливо створювати якісний журналістський контент» [2].

Визначенню умов дотримання стандарту збалансованості через запрошення кваліфікованих експертів з певних галузей знань для надання коментарів та дотримання стандарту достовірності через належне титрування експертів на телебаченні, проблемі компетентності та ідентифікації останніх присвячена наукова розвідка О. Джолоса [4]. За останні 5–6 років з'ясуванню причин виникнення проблем у сфері експертизи, знаходженню відповідей на запитання, звідки з'являються «кишенькові», «диванні», «весільні» й «телевізійні» експерти, де знаходити компетентних фахівців і кому з них довіряти, кого запрошувати, як титрувати тощо присвячено низку публікацій на веб-сайтах медійних спільнот. До частини цих публікацій ми будемо звертатися у даній розвідці.

Формулювання цілей статті. Метою цієї статті є визначення причин, які призводять до

ігнорування журналістами деяких критеріїв під час верифікації експертів, інколи самої верифікації, вимог щодо належного титрування, а також з'ясувати питання: чому деякі медіа вважають (анонсують, представляють, титрують) військовими експертами тих, хто насправду такими не є; чи завжди популярність того чи іншого експерта є прямим свідченням його професіоналізму; як журналісту не натрапити на псевдоексперта; що заважає редакціям відмовитися від практики запрошення людей, готових коментувати практично будь-які події навколо.

Відповідно до мети дослідження нами поставлено наступні завдання:

– на прикладі деяких провідних вітчизняних медіа і «топових» ютуб-каналів відстежити основні тенденції у практиці співпраці журналістів з експертами, переважною мірою з тими, яких вони ідентифікують як «військовий експерт», дослідити представлення і титрування експертів, яких редакції національних телеканалів або ютуб-канали називають військовими експертами;

– виявити, яке значення медіа приділяють питанню експертності у відповідності до їхніх редакційних політик, в якій мірі виконуються відповідні положення.

Ми обрали метод спостереження, а також моніторингу інформаційно-аналітичних телевізійних програм та стрімів ютуб-каналів за участі експертів, аналітиків, оглядачів.

Виклад основного матеріалу. Отже, проблеми «експертності» в українських ЗМІ не нові, понад те, вони поглибилися в період пандемії коронавірусу, а пізніше – з початком широкомасштабного вторгнення військ РФ на територію України. Коротко це можна пояснити суттєвим і доволі різким зростанням потреби в експертних коментарях. Експерти стали в нагоді навіть багатьом з тих медіа, які до цього ніколи ними не цікавились.

Важливо наголосити: існують медіа, яким експерти зовсім не потрібні (мова, звісно, не про ті медіа, яких влаштує передруківка контексту з цікавим експертом), – виходячи з проблемно-тематичних напрямків і наявного у видання «на озброєнні» жанрово-форматного ряду. Тому, далі йтиметься про медіа, які у тій чи іншій мірі користаються послугами експертів.

Зрозуміти, наскільки важливе значення «конкретно взяте» медіа приділяє роботі з експертами, можна вже з оприлюдненої ним (на веб-сайті) редакційної політики. Одразу ж зауважимо, що редакційні політики в цій частині значно частіше можна зустріти і більш конкретно виписані

у онлайн-ресурсів, ніж у телеканалів. «Експертність» і «авторитетність», – переважно саме таким чином названі відповідні підрозділи, які ми брали до уваги. Це, зокрема, стосується «Главреда», «Ділової столиці», РБК-Україна. Дані підрозділи досить невеликі за об'ємом, проте ємкі, враховують чи не більшість принципових позицій по роботі з експертами. У «Главреда» цей підрозділ становить лише шість рядків, проте, там є речення, яке могло б стати епіграфом (якби такі дозволялись в науковій статті): «Мета редакції – не тільки переказати читачеві факти, а й дати можливість зрозуміти, що за цим стоїть, що до цього привело, і які у цього можуть бути наслідки» [5].

«Ділова столиця», своєю чергою, підкреслює, що пропонує читачам думки визнаних експертів у різних сферах, використовує їх при підготовці новинних та аналітичних матеріалів. «При цьому ми орієнтуємось не лише на медійний імідж експерта – головним для нас є досвід співрозмовника, його обізнаність у темі» [6].

«Медійний імідж експерта», – поняття, насправду, більш глибоке, ніж популярність і «розкрученість», яких ми вже торкалися. Очевидно, тут треба говорити не лише про популярність, а й про етичні аспекти, пов'язані, зокрема, з бажанням деяких, будемо прямо говорити, псевдоекспертів що називається хайпнути, «піймати хвилю». На жаль, відомий рекламний салоган 90-х років минулого століття «...імідж наше все», схоже, став своєрідним нездоланим бар'єром для телевізійників і багатьох ютуб-каналів, у тому числі для тих, хто намагається висвітлювати тему війни Росії проти України. Причин, чому так відбувається, декілька. Одна із них – і вона, власне, «на поверхні» – недбала, не ретельна верифікація експертів збоку редакцій чи ютуб-каналів. Проте, за нашими спостереженнями, справа може бути не обов'язково у недбалості чи, скажімо, у нерозбірливості збоку посадових осіб редакцій. Мусимо констатувати, що подекуди це робиться свідомо, всупереч публічно заявленій редакційній політиці. І особливо подібне почастишало останнім часом. Звісно, ніхто публічно не заявляє, що, запрошуючи людей в ефір чи стрім, віддає перевагу тим, хто «прописався» на каналах конкурентів, хто «в топі», хто «на вустах», або що для редакції не є важливими експертиза, бекграунд, місце роботи, освіта експерта (і це ще не повний перелік можливої, а вірніше, необхідної верифікації), однак, практика підтверджує саме це.

Полковники запасу Олег Жданов, Роман Світан, Сергій Грабський, Петро Черник після

24 лютого 2022 року що називається увірвалися у якості військових експертів у «воєнні» ефіри вітчизняних телеканалів і стріми ютуб-каналів, їх практично щодня й не один раз можна побачити на різних телевізійних каналах і платформах. З одного боку, можна тільки схвально ставитися до появи «нових облич» в інформаційному просторі. Тим більше, вони – у недалекому минулому кадрові офіцери, свого часу чи не усі навчалися у військових закладах освіти (а наявність профільної освіти в даному випадку, звісно, плюс), мають достатній досвід військової служби. Крім того, «військове минуле» в умовах ведення в країні масштабної війни об'єктивно викликає до них неабияку довіру з боку аудиторії. А з урахуванням того, що «на фоні» офіційних повідомлень, певних обмежень, продиктованих введенням на початку вторгнення правового режиму «Воєнний стан», слово експерта стало як той «ковток свіжого повітря», експерти перетворилися ледве не у «зірок» ефіру, комусь замінили «мильні» політичні ток-шоу, іншим – психологів, а комусь, можливо, навіть тарологів чи астрологів. Одним із найбільш відомих і показових тут є приклад з колишнім радником глави Офісу Президента України Олексієм Арестовичем, якого військовий психолог Олексій Скиртач назвав «соціальним транквілізатором» і «соціальним заспокоювачем» [7]. Арестович задовго до широкомасштабного вторгнення РФ в Україну був легітимізований засобами масової інформації у якості експерта, а з початком війни став автором фрази-мема про закінчення війни за «2–3 тижні» (пізніше – «2–3 місяці»). Однак, чи вже не на другий день після свого скандального звільнення з посади радника він висловив сумнів у тому, що Україні вдасться перемогти у війні проти Росії [8]. До речі, сам Арестович, і тут треба віддати йому належне, в одному із перших стрімів на ютуб-каналі ФЕЙГІН LIVE зауважив, що він не військовий експерт, а військовий оглядач. Так само до честі достатньо відомого українського військового аналітика полковника запасу Костянтина Машовця, який під час стріму на UKRLIVE. TV теж не погодився з представленням його у статусі військового експерта, додавши при цьому, що військові експерти «сидять у Генеральному штабі» [9].

Однак, повернемося до «нових облич». Ми бачимо, що один із них має фах артилериста, інший – льотчик-інструктор, інші теж зі своїм відповідним бекграундом. Телеканали і ютуб-канали ці їхні дані практично завжди вказують, дотримуючись, тим самим, стандарту достовірності. От

тільки не зрозуміло, чому при цьому телеканали і ютуб-канали титрують їх з неодмінним «військовий експерт». Хіба не можна по-іншому? Як з'ясується, можна. Ось, наприклад, як представила свого гостя на тому ж ютуб-каналі UKRLIVE. TV ведуча Людмила Немиря: «з нами на зв'язку військовий аналітик, експерт з питань безпеки і національної оборони Агіль Рустамзаде» [10]. «Експерт з питань...». Чітко і зрозуміло, і що важливо, не порушується стандарт достовірності. То чому іншим так не вчиняти? Може, важко визначити, з яких же питань цей експерт?

Медіаекспертка Інституту масової інформації Н. Кур'ята вважає, що експерти – це люди, які мають експертизу (тобто, знання) з певної проблеми «Ця експертиза має бути валідна. Тобто ці знання мають бути чимось підтвержені – дипломами про відповідну освіту, відповідним досвідом роботи у відповідних установах, публікаціями на відповідні теми. Не колись 100 років тому, а бажано зараз. Ну або це може бути «корифей на пенсії», але такий, що не втратив зв'язку з реальністю», – зазначає медіаекспертка [11]. Шимків пропонує віднайти значення терміну «expert», «наприклад, у словнику Merriam-Webster, отримуємо «людину з особливими якостями чи поглибленими знаннями певної галузі» («one with the special skill or knowledge representing mastery of a particular subject»)» [1].

Чи є у нас такі військові експерти? Може й не повністю, але, на нашу думку, в значній мірі відповідають зазначеним вимогам такі відомі українські військові експерти, як Андрій Загороднюк (голова правління Центру оборонних стратегій), Микола Белесков (аналітик Національного інституту стратегічних досліджень), Олександр Мусієнко (керівник Центру військово-правових досліджень), Михайло Самусь (експерт Центру дослідження армії, конверсії та роззброєння), Микола Сунгуровський (директор військових програм Центру Разумкова), Сергій Згурець (директор інформаційно-консалтингової компанії Defense Express), Павло Лакійчук (керівник безпекових програм Центру глобалістики «Стратегія XXI») та інші. До речі, далеко не усі вони мають військовий бекграунд, разом з тим, щодо експертності, компетентності кожного з них навряд чи у когось можуть виникнути сумніви. Їхню справжність підтверджує і той факт, що вони не «кочують» телеканалами чи ютуб-каналами, основну частину свого робочого часу приділяють виконанню своїх функціональних обов'язків згідно штатно-посадовому розкладу. За Кур'ятою,

справжні експерти досить зайняті люди. «Вони або лікують, або будують, або досліджують, або пишуть експертні статті (у яких є дедлайни). Але саме це і робить їх справжніми. А якщо є один експерт, готовий коментувати це все без розбору – це потрібно насамперед йому або тим, хто за ним стоїть [11]. Цієї ж думки Е.Шкарпова: «справжні експерти досить часто працюють у дослідницьких центрах, мають наукові ступені та пишуть дослідницькі роботи». Вона також вважає, що кращий експерт, то вужче коло тем він або вона коментують, бо експерти, які цінують свою репутацію, завжди відмовляються коментувати тему, якої вони не знають або знають поверхово [12].

Вище згадані Жданов, Світан, Грабський, Черник коментують практично все, про що у них питають, лише подеколи обмовляються, що та чи інша тема не входить до сфери їх експертизи. Тоді як діапазон запитань до них збоку журналістів почасти дуже широкий. Чому так вчиняють журналісти? Можливо тому, що певній частині аудиторії це може бути, так би мовити, зручно – почути все «тут і зараз». Разом з тим, подібна універсальність, чи назвемо це ще «всеядністю», здатна довести глядача до стану когнітивного дисонансу. Адже, одна справа, коли артилерист за фахом, офіцер з досвідом служби в органах військового управління, у тому числі й у Генеральному штабі ЗСУ, полковник запасу Жданов в інтерв'ю УНІАН розмірковує, що дасть для посилення ППО і ПРО України отримання французьких радарів [13], і зовсім інше, коли той в ексклюзивному інтерв'ю ТСН аналізує позицію Китаю, шукає відповідь на питання «до чого Путін може схилити Сі Цзінпін і чи може Китай розв'язати нову війну» [14], або ж розмірковує над тим, чи міг землетрус у Туреччині мати штучне походження [15]. Окрім того, журналістам, які запрошують Жданова у якості військового експерта, варто було б звернути увагу, що останні кілька місяців полковник запасу є ще й ...блогером, веде стріми на власному ютуб-каналі. І саме щодо цього цікаву, вважаємо, думку висловив Петро Черник, якого журналісти, до речі, так само ідентифікують переважною мірою як «військовий експерт»; коли журналістка запитала у Черника, «чому ви не «заводите» власний ютуб-канал?», той відповів: «як тільки у мене з'явиться свій ютуб-канал, я стану блогером, а не аналітиком. І зразу (люди меркантильні, і я не виняток) я почну думати над тим, як підняти рейтинг каналу, а не говорити про системну і якісну аналітику» [16].

Так само журналісти, редактори не можуть не розуміти, що одна справа, коли льотчик-інструк-

тор Світан, скажімо, в ефірі «24 каналу» разом з телеведучим обговорює ситуацію на бахмутському напрямку, надходження військової допомоги для ЗСУ (хоча вже й щодо цього виглядає сумнівною його експертиза) [17], і зовсім інша, коли він заявляє, що *в 2014 році російські війська заходили в Крим «за домовленостями із Заходом, з тими політичними колами, які і зараз керують західними країнами», і що останні «звісно, щось за це отримали»* [18]. На жаль, ми спостерігаємо вельми не поодинокі приклади, коли Світан що тільки не коментує: і перспективи «зачистки» Криму, і проблеми мобілізації, і перспективи захоплення росіянами Києва і Харкова, і майбутнє контрнаступу України, і кадрову політику глави держави (!?).

Питання навіть не в тому, що Жданов чи Світан говорять «щось не те», а в тому, що подібне артикулюють «не ті», це роблять люди, які не мають відносно абсолютної більшості коментованих ними тем відповідної експертизи, компетенції. Чи можуть журналісти ставити названим та іншим експертам питання про «все інше» (крім їхнього вузького профілю)? Очевидно, що так, але – вже, мабуть, не як військовим експертам, а як, скажімо, військовим оглядачам, можливо, як аналітикам. Хоча, очевидно, військові аналітики, як і експерти, теж апіорі не можуть бути «спеціалістами широкого профілю». То ж, чи не чесніше буде з боку журналістів прибрати «табличку» «військовий експерт», а натомість залишити в титрах якщо й не «експерт з питань...», то, принаймні, «офіцер запасу (у відставці), фахівець із озброєння (авіації, військового флоту), колишній командувач (командир, начальник управління штабу, військовий інженер тощо)? Можна, звісно, й не прибрати, але тоді – звзвити коло обговорюваних у відповідності до сфери компетентності питань. Проте, проблема полягає ще й в тому, що подібне для деяких передач і стрімів «смерті подібно»: з «вузькопрофільним» фахівцем почасти не вийде «витягнути» весь формат – 30-40-хвилинний ефір, та ще й «на одному диханні», щоб було цікаво.

Справжній експерт є незамінним в телепрограмах – якщо продовжувати говорити про військову тематику – які стосуються питань озброєння і військової техніки, або для кількахвилинного «вмикання» в інформаційно-аналітичні програми. Мабуть, саме через цю обставину ми, скажімо, не бачимо відомого в Україні знавця з питань бронетехніки Михайла Саламаха в розлогіх за хронометражем стрімах на ютуб-каналах, але маємо

змогу спостерігати його як частого гостя відповідних програм українських телеканалів, де його коментарі завжди валідні.

Важко уявити, що журналісти, продюсери, гостьові редактори телеканалів не розуміють важливості верифікації, кросчеку експертів, або ж не знають, де їх шукати, за якими критеріями, бо це – частина їх роботи. Чи складно це? Так, іноді, мабуть, можуть виникати певні труднощі в ідентифікації, трапляється, дехто відмовляється надавати експертні коментарі, тоді як час «піджимає». Але, за великим рахунком, якщо журналісту не ліньки, то не так вже й складно. Якщо телеканал, медіа не байдужі до якості свого інформаційного продукту, то в їх дльності просто не знайдеться місця нерозбірливості, безвідповідальності і тим більше – лінькам.

«Регалії», звання, посади, і навіть наукові ступені далеко не завжди є запорукою успіху творчого продукту. Бо є, скажімо, генерали чи полковники, які давно пішли у відставку і не тримають руку «на пульсі», а є такі, які активно слідкують за військово-політичною сферою, підтримують свою «експертну форму», є частими гостями телепрограм і стримів на ютуб-каналах, до прикладу – экс-заступник начальника Генерального штабу ЗСУ, кандидат військових наук, доктор технічних наук генерал-лейтенант авіації у відставці Ігор Романенко, колишній голова Служби зовнішньої розвідки України генерал армії України Микола Маломуж, колишній экс-заступник голови СБУ генерал-майор СБУ Віктор Ягун. Щоправда, останні також як правило не відмовляються обговорювати запропоновані журналістами різнопланові теми. Але, знову ж таки, це не стільки їхня, скільки журналістів відповідальність.

Що ж, закони медіа ринку очевидно змушують редакції запрошувати «тих, кого аудиторія хоче бачити і чути». «Подвійною вдачей» розцінюється, коли запрошений гість не лише фахівець, а ще й людина з харизмою, може «різати правду-матку». Однак, важливо знати міру, щоб зустріч з експертом не перетворювалася на шоу, на хльостки, але нічим не підкріплені заяви. І ось ми підійшли до найголовнішого. При всьому розумінні, що у журналістів, редакцій, засобів масової

інформації і ютуб-каналів існують бізнесові інтереси, вони все ж таки мусять добре пам'ятати про довіру людей до своїх улюблених медіа чи авторів. Аудиторія, в основній своїй масі, почасти й гадки не має, що «її» телеканал чи блогер може запросити не справжнього експерта. Саме тут в повний зріст постає питання відповідальності засобів масової інформації, ютуб-каналів. Так, відповідальними за те, що скаже той чи інший експерт, що порекомендує, а то й куди поведе чи спробує повести людей.

Висновки і пропозиції. Проблеми «експертності» продовжують перебувати у центрі уваги медійної спільноти, проте вирішуються доволі поступово. Війна «руками журналістів» і блогерів породила, зокрема, чимало «військових експертів» (раніше практично невідомих), у тому числі й псевдоекспертів, які швидко набули популярності і впливовості. Журналісти частково через брак часу на пошуки, подеколи через власну нерозбірливість, а почасти й навмисно, всупереч редакційній політиці медіа, в якому працюють, надають ефірний час людям із сумнівним бекграундом в сенсі професійної діяльності, з відсутніми профільною освітою, сферами експертизи. В телевиробництві і українському сегменті ютуба стало явищем залучення до «прямих ефірів» так званих універсальних експертів, які коментують практично все, про що у них запитують, бо почасти представникам медіа так комфортніше. Очевидно, в таких випадках журналістам і блогерам, титруючи і представляючи гостя ефіру, не доречно ставити «табличку» «військовий експерт», оскільки це є порушенням стандарту достовірності. Подібна практика негативно позначається на якості контенту, що потенційно може призвести до негативних наслідків для людей, які у критичній ситуації чи складний період життя ухвалюють для себе доленосні рішення.

Варто пам'ятати про існуючі критерії підбору експертів, напрацьовані медіа спільнотою бази даних експертів. Дуже важливо для журналістів – усвідомити власну відповідальність за ретрансляцію не вивірених висновків, сумнівних рекомендацій, нічим не підтверджених прогнозів. Бізнесові інтереси не повинні стояти вище соціальної відповідальності.

Список літератури:

1. Чи «експертні» в Україні експерти. *NV*. URL: <https://nv.ua/ukr/opinion/chi-ekspertni-v-ukrajini-eksperti-772472.html> (дата звернення 05.02.23).
2. «Рекомендації щодо принципів запрошення гостей і титрування експертів в інформаційно-аналітичній журналістиці». *Детектор медіа*. URL: <https://detector.media/community/article/135192/2018-03-01->

rekomentatsii-shchodo-pryntsypiv-zaproshennya-gostey-i-tytruvannya-ekspertiv-v-informatsiyno-analitychniy-zhurnalistytsi/ (дата звернення 01.02.2023).

3. Українці отримують найбільше інформації з телебачення. *Укрінформ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3404578-ukrainci-otrimuut-najbilse-informacii-z-telebacenna.html> (дата звернення: 23.01.2023).

4. Джолос О.В. Компетентність та ідентифікація експертів у контексті дотримання стандартів збалансованості та достовірності інформації. *Наукові записки Інституту журналістики*. 2019. Т. 1(74). С. 38–45.

5. Редакційна політика. *Главред*. URL: https://glavred.net/editorial_policy (дата звернення 13.02.23).

6. Правила редакції. *Ділова столиця*. URL: <https://www.dsnews.ua/ukr/pravila-redaktsii> (дата звернення 13.02.23).

7. Військовий психолог Олексій Скиртач: Нам усім не можна мовчати та боятися правди про війну, про цю чорноту. *Українська правда*. URL: <https://www.prawda.com.ua/articles/2023/02/10/7387863/> (дата звернення 10.02.23).

8. Нова скандальна заява Арестовича: екс-радник поставив під сумнів перемогу й існування України. *Главком*. URL: <https://glavcom.ua/country/society/nova-skandalna-zajava-arestovicha-eksradnik-postaviv-pid-sumniv-peremohu-j-isnuvannja-ukrajini-903499.html> (дата звернення 08.02.23).

9. Кремлю треба відповзати з цієї війни, – Костянтин Машовець. *UKRLIVE.TV*. URL: <https://youtu.be/VggGZpgyUZ4> (дата звернення 01.02.23).

10. Чому Росія не здатна на великий наступ? – Агіль Рустамзаде. *UKRLIVE.TV*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=5uguyle-FmE> (дата звернення 11.02.23).

11. Інститут масової інформації. Про експертів. Де брати експертів, хто такі експерти, чим вам не подобаються експерти? URL: <https://imi.org.ua/blogs/pro-ekspertiv-i50194> (дата звернення 06.02.23).

12. Сім критеріїв, як вибрати хорошого експерта. *Детектор медіа*. URL: <https://detector.media/infospace/article/143039/2018-12-03-sim-kryteriiv-yak-vybraty-khoroshogo-eksperta/> (дата звернення 29.01.23).

13. Експерт розкрив переваги радарів GM-200, які отримає Україна. *УНІАН*. URL: <https://www.unian.ua/weapons/radari-gm-200-ekspert-rozproviv-pro-perevagi-ciyeji-tehniki-12130026.html> (дата звернення 13.02.23).

14. Позиція Китаю: до чого Путін може схилити Сі Цзіньпіна. Олег Жданов. *TCH*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=uPg0sy09C9I> (дата звернення 07.02.23).

15. Експерт запевнив, що штовхнути тектонічну плиту неможливо. *TCH*. URL: https://tsn.ua/svit/chi-mig-zemletrus-u-turechchini-buti-shtuchnim-zhdanov-poyasniv-2263222.html?fbclid=IwAR0ivC3JfcBNba8TD_z78SSwykY-nQH457DUyK52mHiwz7datqGbjM08M8 (дата звернення 13.02.23).

16. Петро Черник про свою освіту, родину, війну поміж США та Китаєм, позицію НАТО, закінчення війни. *Перший західний*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=iCvinpcq8FM> (дата звернення 02.02.23).

17. Оборону Бахмута не прорвати? Прогноз Світана. *24 канал*. URL: https://www.youtube.com/watch?v=TLIAO0cq_DQ (дата звернення 13.02.23).

18. Путін скоро заговорить і стане ясно, хто здав Крим. – Роман Світан. *33-й канал*. URL: <https://33kanal.com/news/202960.html> (дата звернення 01.02.23).

Chubuk O. L. REFUSAL OF THE PRACTICE OF INVOLVING “UNIVERSAL” EXPERTS AS A PREREQUISITE FOR THE CREATION OF QUALITY CONTENT AND A SIGN OF THE SOCIAL RESPONSIBILITY OF THE MEDIA

The large-scale invasion of the Russian Federation on the territory of Ukraine in February 2022 caused plenty of new names of military experts to appear on domestic TV screens and in the Ukrainian segment of YouTube, which is obviously explained by the desire of citizens who find themselves in difficult circumstances to receive a qualified expert comment, to learn the forecast, at least for the near future. In addition, “against the background” of official reports, certain restrictions dictated by the introduction of the legal regime “Martial law” in Ukraine, the expert’s word became reassuring for someone, someone replaced the pre-war political talk shows.

Using the example of some leading domestic media and “top” YouTube channels, the article traces the main trends in the practice of cooperation between journalists and experts, the importance that the media give to the issue of expertise in accordance with their editorial policies (rules, codes, guidelines). The main reasons for ignoring certain criteria during the verification of experts and requirements for their proper titration have been identified. The intelligence answers the question of why some media consider military experts those who really are not. The observations made during the research create the basis for the following conclusion: sometimes, for the sake of constancy of the format, views, traffic, and sometimes due to elementary illegibility, unwillingness to conscientiously perform one’s work, there is a conscious departure from the existing written

and unwritten rules, journalistic standards, norms of journalistic ethics. At the same time, business interests, negligence or other reasons should not be a priority, the media can't abuse people's trust in them. The author proves why such carelessness can adversely affect the quality of content and can lead to negative consequences.

In the Ukrainian media environment, there are many relevant developments, developed recommendations, created bases of experts. However, in the last few years, the progress has not been significant here, and the events of the "covid" years and the first year of the war have practically led to a regression in this matter.

Key words: *military expert, TV channels, YouTube channels, war, expertise.*